

Het Oude Testament als boek van de kerk (2)

© Riemer Roukema

Gepubliceerd in *Geandewei* 14 okt. 2011, 4; *Protestantse Kerkbode Groningen* 12 nov. 2011, 2; *Christelijk Weekblad* 2 dec. 2011, 10; *Gezamenlijk Kerkblad voor Drente, Overijssel en Flevoland* 18 dec. 2011 en op www.riemerroukema.nl

In het eerste artikel van de serie over het Oude Testament ging het over Marcion. Hij meende dat de wrede God van het Oude Testament een ander was dan de goede Vader van Jezus. Toen hij hiermee in het jaar 144 in Rome naar buiten kwam, werden zijn opvattingen voor kettters verklaard en deed de kerk hem in de ban. Toen stichtte hij zijn eigen kerk, die eeuwenlang heeft bestaan.

Marcion was niet de enige die in die tijd kritisch dacht over de God van het Oude Testament. Vóór hem waren andere christelijke leraren ook al tot die opvatting gekomen. Maar zij hadden kennelijk niet het organisatietalent waarover Marcion beschikte, want de groepen waarin zij hun eigen uitleg van het Oude Testament gaven, bleven erg versnipperd. Toch ervoer de kerk van de tweede eeuw die leraren en hun gemeenten steeds meer als een bedreiging. Met een algemene term worden zij 'gnostici' genoemd. Ondanks allerlei variaties tussen de verschillende gnostische groepen hadden velen van hen één element gemeenschappelijk. Dat betrof de uitleg van het paradijsverhaal. De slang die Eva en Adam ertoe overhaalde te eten van de kennis van de boom van goed en kwaad, was volgens gnostici een instrument van de ware God, de Vader van Jezus. De Schepper daarentegen, die met zijn engelen het paradijs had aangelegd, was volgens die gnostici maar kinderachtig. Hij had Adam en Eva immers verboden te eten van de boom van de kennis van goed en kwaad. Die kennis gunde hij hun niet, want dan zouden zij 'als goden zijn' (vgl. Genesis 3:5 in de Nieuwe Bijbelvertaling). Dit onderscheid tussen een goede God en een minderwaardige God is door de schrijver van het boek Genesis zeker niet zo bedoeld. Maar als iemand partij wil kiezen voor de slang als vertegenwoordiger van de verre, goede God, dan is dat verhaal weerloos tegenover zo'n uitleg. Dat die slang later wordt getroffen door het strenge oordeel van de God die de wereld en het paradijs had geschapen, kan dan worden gezien als een nieuw bewijs dat die God dom en wreed is.

Die gnostische groepen hebben niet het Oude Testament aan de kant geschoven, maar zij gaven er een heel andere uitleg aan dan in de kerk gebruikelijk was. In de kerk wilde men vasthouden aan het Oude Testament als het getuigenis van Gods begin met de wereld, met de mensheid en met Abraham en Israël. In de kerk wilde men eraan vasthouden dat Jezus uit Israël en uit de wereld van het Oude Testament voortkwam. Jezus werd in die tijd dan ook beschouwd als een nieuwe Adam. Waar het bij Eva en Adam fout was gegaan omdat zij naar de slang hadden geluisterd, was het bij Maria en Jezus goed gegaan omdat zij God hadden gehoorzaamd. In de kerk las men in het Oude Testament allerlei profetieën die in Jezus waren vervuld. Zo wordt in het evangelie van Matteüs regelmatig een oudtestamentische tekst aangehaald en uitgelegd met betrekking tot Jezus. In 1 Petrus 1:10-12 staat hoe de oudtestamentische profeten probeerden vast te stellen waarop hun eigen uitspraken eigenlijk doelden; dus wat die met Christus en de toekomstige verlossing hadden te maken.

Als wij zulke oudtestamentische profetieën nu nalezen, dan denken we al gauw dat ze helemaal niet zo duidelijk over Christus gaan. Maar we vergeten dan dat de eerste christenen het Oude Testament op een joodse manier lazen. Joden legden (en leggen nog steeds) allerlei teksten uit als voorzeggingen van de komst van de Messias. Christenen betrokken zulke teksten op Jezus, die zij als de Messias ofwel Christus beschouwden. Zij herkenden in de oudtestamentische boeken profetieën die met de komst, het optreden, de dood en de opstanding van Jezus waren vervuld. Anders gezegd: zij eigenden zich het Oude Testament op een nieuwe manier toe.

Toen die gnostische groepen en Marcion hun kritische visie op het Oude Testament en zijn God gaven, heeft de kerk des te meer geprobeerd in het Oude Testament teksten uit te leggen met betrekking tot Jezus. Achteraf kunnen we daarvan zeggen dat dat wel erg ver ging en soms leidde tot spitsvondige verklaringen. Maar we moeten wel het belang ervan in het oog houden. De kerk had goed begrepen dat Jezus niet was los te maken van de God van Israël, in

wie zij geloofde als de Schepper van de wereld. Op de manier van die tijd hield de kerk vast aan het feit dat Jezus een jood was.